

УДК 343.8
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.18>

А. П. Гусак
orcid.org/0000-0002-2142-5193
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗАРУБІЖНИХ ДОСВІД ПРОБАЦІЇ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОБАЦІЇ

Постановка проблеми. Вивчення та аналіз зарубіжного досвіду пробації та протидії злочинності засобами пробації дозволяє виявити переваги та недоліки законодавства інших країн та на цій основі визначити напрями подальшого розвитку законодавства України. Запозичуючи зарубіжний досвід, необхідно не лише вирішувати проблеми імплементації тих чи інших правових норм, а й адаптувати необхідні та ефективні методи та інструменти інших країн у нас.

Оцінка стану літератури. Варто зазначити, що вивченням та аналізом зарубіжного досвіду протидії злочинності, в тому числі і засобами пробації, у своїх роботах займалися такі вчені, як: О.В. Беца, І.Г. Богатирьов, А.П. Гель, С.О. Демченко, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, О.І. Зубков, О.В. Лисодєд, О.С. Міхлін, В.М. Трубніков, А.Х. Степанюк, М.О. Стручков, І.С. Яковець, Д.В. Ягунов та ін. С.В. Сьомін, розглянувши Європейські правила пробації в контексті модернізації української пенітенціарної системи [15, с. 154–159]. С.І. Сімакова та О.Г. Мельник, досліджували пробацію як механізм міжнародного досвіду роботи з правопорушником [14, с. 235–237]. Р.О. Басенко, Г.М. Аванесян і В.Ф. Коваленко присвятили статтю висвітленню теоретичних і практичних аспектів розвитку інституту пробації у європейському правовому та соціокультурному просторі [4, с. 203–208].

Мета статті. Метою роботи є дослідження особливостей протидії злочинності засобами пробації в зарубіжних країнах та можливі шляхи її впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз міжнародного досвіду боротьби зі злочинністю показує, що в сучасних умовах злочинні прояви є реальною загрозою демократичному розвитку та національній безпеці будь-якої країни.

Історія пробації за кордоном насичена подіями та змінами у поглядях на природу пробації та її форму. Озираючись в минуле, найперша система пробації була запроваджена на початку 19 століття у Великій Британії, США, Нідерландах, Данії тощо. Створення та поширення пробації обговорювалося на Перших Міжнародних пенітенціарних конгресах у Лондоні (1872) та Римі (1885), Конгресі Союзу міжнародного

права в Брюсселі (1889) та Четвертому Міжнародному пенітенціарному конгресі, що відбувся в Санкт-Петербурзі в 1890 році.

Перші згадки про пробацію як національну систему британського кримінального права з'явилися на початку 19 століття, а в США, Великобританії, Німеччині, Франції, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Японії, Бельгії та Нідерландах наприкінці 20 століття.

Проте існують різні точки зору щодо пріоритетності запровадження пробації у Великобританії чи США. За словами А. Піонтковського, інститут пробації був заснований у Північній Америці в 1869 році [13, с. 71–78], а Фон Ліст вважає, що умовне засудження виникло у Франції, а тюремний реформатор Беранже першим запропонував умовне засудження.

Західний досвід яскраво показує, наскільки важким є шлях до сучасного уявлення про природу пробації. Модель пробації неодноразово змінювалася відповідно до політичних пріоритетів та наукових досягнень щодо можливостей і потреб кримінальної реабілітації. [12]

Пробація – це не просто юридична конструкція з фіксованим типом покарання або формою звільнення, це концепція, яка зазнала багатьох впливів протягом останнього століття та модернізувала свою структуру, форму та функціонування.

За час свого існування пробація зазнала чимало принципових трансформацій. Якщо на ранніх етапах свого розвитку (приблизно до 1935 р.) вважалося, що вона обмежується спостереженням за засудженими, то ототожнення пробації із загальним спостереженням значно зменшилося напередодні та після Другої світової війни. На початку 70-х років система пробації почала розглядатися як один із інструментів, який сприяв певному успіху у зниженні рецидивної злочинності.

У 2005 році вчені А. ван Калмтаут, Дж. Робертс, С. Віндінг провели дослідження, основною метою якого було вивчення особливостей служб пробації та підготовки офіцерів пробації в країнах-кандидатах на членство в ЄС [7]. Фактично ці науковці узагальнили вимоги до служби пробації та визначили загальні вимоги до її персоналу, деякі з яких дублювали вимоги,

встановлені Європейською Комісією. Науковці зазначили, що, окрім офіційних та стратегічних завдань, важливим стало чітке визначення етичних принципів та правил, за якими працюють служби пробації. Вони можуть бути частиною офіційної заяви про місію, правил або стандартів випробувального терміну або правил, які містяться в посібнику з етики соціального працівника. Порівняння цих принципів і кодексів етики показує, що більшість служб пробації мають багато спільного [7, с. 120]. Зазначені вчені вказують універсальні, на їхню думку, принципи для служб пробації: повага до недоторканості приватного життя клієнта пробації; відкритість; відповідальність; повага до незалежності клієнта; добровільність; реалізм; помірність втручання; принцип вчасного втручання; принцип послідовності втручання; готовність співпрацювати з іншими організаціями; прозорість; мотивація [7, с. 120].

У 1951 році Економічна і соціальна рада Організації Об'єднаних Націй висловила підтримку максимальному поширенню умовного засудження в правовій площині світу в країнах з різними рівнями соціально-економічного розвитку та культурою пенітенціарної практики, і вже в 1981 році Європейська організація пробації (ЕРО) був створений для професіоналізму в просуванні та поширенні досвіду роботи та розробок у сфері пробації в європейських країнах та у сфері пробації на національному та європейському рівнях [1].

З 1981 року Організація Об'єднаних Націй і Рада Європи прийняли резолюції, спрямовані на розширення альтернатив ув'язненню. Основними з них є: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/110 про Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила, 1990 р.), Рекомендація № R (92) 16 Комітету міністрів державам-членам про європейські правила щодо застосування громадських санкцій та заходів. Загалом у ході діяльності цих інституцій було прийнято близько 20 резолюцій, спрямованих на розвиток альтернатив ув'язненню в державах-членах ООН чи Ради Європи [1].

Невід'ємною частиною виконання завдань пробації є соціальний супровід суб'єктів пробації, реалізація системи реабілітаційних та виправних програм, заходи постпенітенціарного догляду та соціальний захист колишніх ув'язнених. Оскільки суб'єкт пробації залишається в суспільстві, він має можливість використовувати всі наявні в суспільстві ресурси для досягнення своїх цілей ресоціалізації. Тому соціально-виховна робота служби пробації є одним із пріоритетних напрямків професійної діяльності її співробітників.

Керівні принципи ресоціалізації правопорушників, у тому числі шляхом пробації, викладені в документах, прийнятих Радою Європи Рекомендації № R (92) 16 Комітету міністрів державам-членам про європейські правила щодо застосування громадських санкцій та заходів від 19.10.1992 р., Рекомендації № R 22 (99) Комітету міністрів державам-членам стосовно переповненості в'язниць і зростання кількості ув'язнених від 30.09.1999 р.; Рекомендації K (97) 12 Комітету міністрів державам-членам про європейські правила щодо персоналу, який займається впровадженням санкційних заходів, від 10.09.1997 р., Рекомендації K (2003) 22 Комітету міністрів державам-членам на умовно-дострокове звільнення від 24.09.2003 р. [12]

Пробація є невід'ємною частиною систем кримінального правосуддя європейських країн, і одним із ключових документів, що визначають принципи європейської пробації, є Рекомендація № CM / (2010) 1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи з пробації (Правила Ради Європи з пробації).

Аналіз джерел, що висвітлюють системи пробації зарубіжних країн [5; 6] показав, що кожна держава вирішує це питання, ґрунтуючись на власних традиціях та існуючих можливостях.

Різною є відомча приналежність служби пробації. Наприклад, у Великій Британії, Данії, Японії, Фінляндії, Норвегії, Латвії, Чехії, Естонії служба пробації контролюється Міністерством юстиції; у США, Німеччині, Угорщині – судовою владою; Нідерландах – прокуратурою; у Швеції – тюремним відомством; у Сінгапурі служба пробації контролюється Міністерством розвитку громад і спорту.

Кримінальний кодекс Швейцарії передбачає умовне покарання, якщо строк покарання не перевищує 18 місяців. Передумовою призначення такого покарання є визначення судом невчинення засудженим у майбутньому іншого злочину та за згодою сторін відшкодування завданих збитків.

Відповідно до кримінального кодексу Швейцарії, управління умовами виконання пробації належить до повноважень місцевої в'язниці та адміністрації пробації.

Норвезька система підготовки персоналу пробації подібна до швейцарської системи, при цьому навчання здійснюється персоналом академії (KRUS). Академія KRUS є частиною Центрального управління виправної служби Норвегії. Його місія полягає в тому, щоб забезпечити дворічне спеціалізоване навчання, безперервну освіту та навчання, а також дослідження для офіцерів пенітенціарних установ і офіцерів пробації. Сьогодні Академія KRUS бере активну участь у створенні та розвитку дистанційної освіти, яка

є надзвичайно актуальною для умов глобального процесу [12].

Норвезька служба пробації здійснює наступні основні види діяльності: громадські роботи, нагляд за умовно-достроковими правопорушниками, реалізація програми DUI (програма реабілітації наркоманів), нагляд і контроль за домашнім арештом, підготовка досудових звітів.

Головне завдання Служби пробації Естонії – зробити суспільство безпечнішим, використовуючи альтернативи ув'язненню. Така місія сформульована на передумові, що якщо, окрім нагляду, можна зробити роботу, щоб змінити злочинну поведінку правопорушника. Тому робота служби пробації в Естонії складається з двох частин – супервізії та сприяння соціальної адаптації. Ці підходи допомагають зменшити рецидив злочинності, тим самим покращуючи громадську безпеку [16].

Пробація в Угорщині має довгу історію з цілями моніторингу та підтримки в 1970-х і 80-х роках. Виправна служба для неповнолітніх і виправна служба для дорослих діють незалежно одна від одної, причому перша є частиною системи захисту дітей, а виправна служба для дорослих – частиною системи кримінальної юстиції.

У Румунії служба пробації підпорядковується Міністерству юстиції. Згідно з румунським законодавством, Служба пробації відповідає не лише за вироки, не пов'язані з позбавленням волі, а й надає психологічну допомогу жертвам злочинів.

Діяльність з пробації в Румунії координується на національному рівні спеціалізованим підрозділом при Міністерстві юстиції. Департамент пробації не є самостійним відомством і всю його роботу координує Міністерство юстиції.

У Данії служба в'язниць і пробації підпорядкована Міністерству юстиції. У складі Департаменту функціонує Департамент пенітенціарної служби та пробації на чолі з Генеральним директором.

Інноваційний проект служби пробації в Данії викликав певний інтерес у українських правоохоронних органів. Суть цієї розробки полягає у підвищенні якості роботи шляхом ефективного розподілу ресурсів служби пробації. Служба пробації контролює кількість і якість інформації про кожного суб'єкта пробації, а клієнтські файли зберігаються в системному каталозі, до якого мають доступ працівники Департаменту пенітенціарної служби та Департаменту пробації для оперативного моніторингу процесу пробації.

У Франції існує два окремих інститути: відстрочка виконання покарання та відстрочка призначення покарання, які регулюються чинним кримінальним кодексом Франції. У всіх цих

випадках закон зобов'язує роботу спеціальних адвокатів з пробації [5, с. 86].

У Фінляндії за службу пробації відповідає Міністерство юстиції. Стратегічне управління службою здійснює Департамент кримінальної політики Міністерства юстиції. Служба пробації разом із службою в'язниць є частиною агентства кримінального правосуддя.

Відділ служби пробації здійснює діяльність щодо виконання альтернативних видів покарання, зокрема громадських робіт, спеціальних покарань для неповнолітніх, нагляду за неповнолітніми, засудженими до умовного позбавлення волі, нагляду за особами, звільненими після відбуття покарання.

У Фінляндії переважна більшість ув'язнених мають право на умовно-дострокове звільнення. Правопорушники користуються цим правом у 99% випадків.

Служба тюрем та служба пробації Швеції, а також поліція, прокуратура та судові органи підпорядковуються Міністерству юстиції.

Служба складається з головних офісів, транспортних служб, Національної комісії з умовно-дострокового звільнення, Ради пробації, навчальних центрів і регіональних офісів, які включають в'язниці, центри ув'язнення та офіси пробації.

Створена в 2008 р. в Республіці Молдова служба пробації [1] має традиційні функції, що обмежують її діяльність з умовно засудженими та умовно-достроково звільненими громадянами. У 2010 р. Постановою Уряду Республіки Молдова № 827 законодавчо сформульовано організаційні структури органів пробації.

До найпоширеніших кримінально-правових заходів, не пов'язаних з ізоляцією правопорушників від суспільства, відносяться:

- штраф, грошова санкція, яка може бути накладена як індивідуальне покарання, та як умова пробації, при цьому досягаються такі цілі: економічно покарати правопорушника та скоротити судові витрати (Австрія [8], Бельгія, Угорщина, Польща [9], Німеччина [1], Фінляндія);

- конфіскація, полягає у передачі державі об'єктів, які служили або використовувалися для вчинення злочину, а також об'єктів, грошей та будь-якого іншого майна, отриманого в процесі кримінального злочину (Албанія [2], Болгарія [3], Швейцарія [10], Польща [9]);

- відшкодування (компенсація) збитків потерпілим від злочину (Швейцарія).

- виплата грошової компенсації на громадські цілі, пов'язані з охороною здоров'я (Польща).

- тимчасове позбавлення деяких політичних та цивільних прав (Бельгія, Польща);

- позбавлення права полювання та риболовлі (Естонія);

- заборона займатися певною професією, ремеслом або укласти торгові угоди (Швейцарія);
- громадський осуд (Болгарія);
- поліцейське попередження (Англія);
- опублікування вироку до публічної інформації (Швейцарія, Польща);
- умовне зупинення відбування покарання, що полягає в тому, що правопорушник засуджується до ув'язнення, але виконання вироку припиняється без будь-яких умов;
- умовне звільнення, з наступним періодом пробації (Швеція) [11];
- умовне звільнення з призначенням випробувального терміну (Швейцарія);
- умовне припинення кримінального переслідування із встановленням випробувального терміну та передачею винного під нагляд куратора (Польща);
- умовне засудження із встановленням охоронного нагляду (Швейцарія);
- пробація (кримінальний нагляд), включаючи нагляд у поєднанні з суспільно корисними роботами та нагляд у поєднанні з особливою програмою лікування (Швеція);
- відстрочення позбавлення волі із встановленням випробувального терміну та передачею засудженого під нагляд куратора (Польща);
- відстрочення виконання вироку із встановленням випробувального терміну та передачею засудженого (Данія);
- умовний вирок, з пробаційним періодом (Швеція);
- повне зупинення відбування покарання, що полягає в тому, що правопорушник засуджується до тюремного ув'язнення, однак він зобов'язаний перебувати під контролем служби пробації;
- часткове призупинення відбування покарання, що полягає в тому, що правопорушник засуджується до тюремного ув'язнення, частина якого відбувається у в'язниці, а відбування іншої зупиняється;
- електронний контроль з використанням різних технічних засобів, що дозволяє встановлювати місцезнаходження правопорушника протягом доби та контролювати його пересування в межах обмеженої території (Швеція, Великобританія);
- контрольоване зупинення виконання штрафу полягає в тому, що засуджений перебуває під контролем відповідних структур, із встановленням щодо його певних обмежень (Румунія);
- обмеження волі під наглядом (Польща);
- поєднання двох або кількох покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, яке відбувається або одночасно, або за черговістю (Велика Британія).

Найпоширенішими функціями служб пробації в розвинених країнах є: *організація виконання громадських робіт, виправних робіт*

(Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Каталонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія); проведення соціального дослідження особистості, підготовка попередньої соціальної доповіді (Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Італія, Каталонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія); *організація виконання пробації як покарання* (заходи кримінально-правового характеру) (Англія та Уельс, Бельгія, Угорщина, Данія, Ірландія, Італія, Каталонія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія); *контроль за умовно засудженими, засудженими з відстроченням відбування покарання* (Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Каталонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія); *контроль за ходом виконання програм засудженими, схильними до алкоголізму чи наркоманії, або інших програм* (Англія та Уельс, – контроль за виконанням або організація підготовки навчання за спеціальними програмами, інші виховні заходи (Англія та Уельс, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Каталонія, Литва, Франція, Хорватія, Чехія); *контроль за поведінкою умовно звільнених* (Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Болгарія, Німеччина, Данія, Каталонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Естонія); *організація процесу медіації, допомога жертвам злочинів* (Австрія, Бельгія, Угорщина, Німеччина, Данія, Ірландія, Каталонія, Латвія, Хорватія, Чехія); *загальна та індивідуальна превенція* (профілактика) (Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Угорщина, Данія, Каталонія, Латвія, Фінляндія, Франція, Чехія, Естонія); *надання допомоги, підтримки ув'язненим, підготовка їх до відпустки, надання допомоги та підтримки в період його проведення, розробка індивідуального плану відбування покарання у вигляді позбавлення волі* (Бельгія, Угорщина, Німеччина, Ірландія, Італія, Каталонія, Латвія, Литва, Хорватія); *контроль за здійсненням спеціальних заходів щодо осіб з наркотичною залежністю* (Англія та Уельс, Угорщина, Ірландія, Каталонія, Франція, Хорватія, Чехія); *підготовка рекомендацій щодо можливості звільнення з в'язниці за амністією або умовно достроково* (Бельгія, Угорщина, Німеччина, Данія, Каталонія, Франція, Хорватія); *надання допомоги у здійсненні контролю за правопорушниками, яким запобіжний захід у вигляді тримання під вартою був умовно здійснення нагляду за розумово відсталими правопорушниками та особами з психічними розладами* (Австрія, Данія, Каталонія, Фінляндія); *контроль, надання допомоги правопорушникам,*

чий кримінальні справи були тимчасово припинені (Англія та Уельс, Бельгія, Німеччина, Данія, Каталонія, Франція, Чехія); здійснення електронного моніторингу (Австрія, Англія та Уельс, Бельгія, Німеччина, Данія, Каталонія, Франція); контроль за правопорушниками, які відбувають покарання у відкритих в'язницях (Ірландія, Італія, Каталонія, Франція); надання допомоги особам, звільненим через акт помилування або за амністією (Німеччина, Данія, Хорватія); надання допомоги на ранньому етапі відбування покарання без ізоляції від суспільства, виховний вплив, соціальна допомога, надання підтримки, надання інформації (Англія та Уельс, Бельгія, Каталонія, Литва); надання допомоги та підтримки правопорушникам, які перебувають під домашнім арештом (Данія, Італія); поступенітенційарний контроль (Австрія, Німеччина, Хорватія); робота в центрах денного відвідування (переважно неповнолітні) (Англія та Уельс, Угорщина, Каталонія); перевірка перебування засудженого за місцем проживання (реєстрації) (Англія та Уельс, Болгарія); контроль за перебуванням у межах території, визначеної судом, контроль за виконанням вимог суду заборони займатися певною діяльністю (Англія та Уельс, Болгарія); контроль за особами, обмеженими у свободі пересування (Італія); контроль за особами – учасниками спеціальних програм – як заміни позбавлення волі за рішенням суду: програми із запобігання сексуальним злочинам (Данія); контроль, надання допомоги особам, які утримуються в СІЗО (Чехія); надання допомоги сім'ям правопорушників, потерпілих (Каталонія); контроль за виконанням вироку про обмеження волі (Литва); контроль за стягненням штрафів (Каталонія); координація діяльності добровольців, які працюють у в'язницях (Англія та Уельс); участь у судових слуханнях у справах щодо неповнолітніх (Бельгія); підготовка засудженого до тривалої відпустки та надання допомоги під час перебування вдома (Англія та Уельс); кримінальний нагляд (Естонія).

Можна констатувати, що в таких розвинених європейських державах, як Австрія та Італія, коло функцій відомств, які виконують альтернативні види покарань, є досить вузьким. У Східній Європі така ситуація характерна для Болгарії та Естонії.

У законодавствах менш ніж 50% європейських країн знайшли закріплення функції контролю, надання допомоги правопорушникам, кримінальні справи яких було тимчасово припинено, а також здійснення електронного моніторингу.

Діяльність служб пробації зарубіжних країн відрізняється різноманітністю і залежить від обсягу функцій, покладених на служби пробації.

Для практичного застосування переваг кожної закордонної системи пробації та реалізації її окремих методів в українській системі пробації необхідно розглянути наступне:

1) межі й узгодженість кримінальної політики та рівня гуманізації пенітенціарної політики;

2) можливість та необхідність декриміналізації кримінальних діянь;

3) єдність судової практики щодо призначення покарання стосовно неповнолітніх;

4) узгодженість способів застосування пробації в зарубіжних країнах із особливостями застосування альтернативних позбавленню волі способів призначення покарань.

Аналіз зарубіжного досвіду функціонування служб пробації дав змогу виділити наступні основні напрями соціальної роботи, які стосуються засуджених до покарань без ізоляції від суспільства:

– загальний аналіз потреб та можливостей застосування пробаційних заходів, їх планування, координація та нагляд за їх впровадженням на всіх рівнях, моніторинг ефективності системи;

– створення соціально-економічних засад для роботи системи пробації, залучення джерел фінансування;

– надання досудової доповіді клієнта;

– створення програм корекції соціальної поведінки та забезпечення виконання превентивних заходів;

– координація виконання кримінальних покарань та примусових робіт;

– здійснення нагляду за громадськими роботами;

– організація взаємодії та співробітництва з установами позбавлення волі під час підготовки засуджених до звільнення, надання соціальної допомоги особам, які звільнюються з місць позбавлення волі;

– забезпечення можливості примирення у системі «жертва-злочинець»;

– підготовка кадрів запровадження пробаційних програм.

Враховуючи досвід зарубіжних країн слід зазначити наступне:

– застосування альтернативних позбавленню волі видів покарань неповнолітнім в жорсткіших умовах має більшу ефективність, ніж в полегшених умовах. Наприклад, рівень рецидиву вчинення кримінальних правопорушень у США внаслідок застосування, так званого, «інтенсивного нагляду», значно був менший, ніж внаслідок реалізації у Фінляндії у 1998-2001 експериментального проєкту із застосуванням, здебільшого, працівників соціальних служб (педагогів, психологів та ін), а не працівників установ відбування покарань;

– у США, Швейцарії, Норвегії пробаційною роботою займається начальник в'язниці, а не

створюються спеціальні органи. Зважаючи на високий рівень розвитку інституту пробації у цих країнах вказане свідчить про ефективність різних підходів пробації неповнолітніх залежно від суспільних, кримінально-правових та інших умов;

– зважаючи на вікову ознаку правопорушника (неповнолітній) у будь-якій системі пробації ключову роль відіграють соціальні працівники (педагоги, психологи та ін), а не правники чи працівники установ відбування покарань;

– безпрецедентним із вивчених країн є у Латвії можливість служби пробації делегувати свої повноваження особам приватного права, натомість в інших країнах ці функції виконує служба пробації як державний орган із можливим залученням волонтерів;

– зважаючи на низький криміногенний рівень у скандинавських країнах слід зазначити про зведення у Фінляндії пробаційних заходів до виконання неповнолітніми правопорушниками суспільних робіт.

Висновки. На сьогодні Україна має запровадити більш прогресивну систему запобігання злочинам та соціальної реабілітації осіб, котрі вступили в конфлікт із законом, яка відповідає сучасним вимогам. Міжнародна й вітчизняна практика свідчить, що запровадження служби пробації є важливим фактором, який позитивно впливає на суспільство. Ефективною складовою служб пробації є програми з відновного правосуддя: це й виховний вплив на правопорушника, і профілактика вчинення повторних правопорушень, і сприяння соціальній адаптації та реінтеграції правопорушників у суспільство. Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне запровадити деякі моделі й конкретні методики пробації в окремих регіонах України, та проаналізувати їх дієвість, що може стати темою подальших наукових розробок.

Література

1. Probation in Europe Updates. CEP Probation. URL: <https://www.cep-probation.org/knowledgebases/probation-in-europe-updates/> (date of access: 23.05.2023).
2. WIPO Lex. WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/56> (date of access: 30.05.2023).
3. WIPO Lex. WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/17208> (date of access: 30.05.2023).
4. Басенко Р.О., Аванесян Г.М., Коваленко В.Ф. Інституціонування пробації в контексті гуманістичного та євроінтеграційного потенціалу правової системи України. Підприємство, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2021/1. № 5. С. 203–208.
5. Богатирьова О.І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 31. С. 254–261.

6. Гизимчук С.С. Особливості здійснення пробації в зарубіжних країнах. Молодий вчений. 2019. № 4(2). С. 348–351.

7. Кальмтоут А., Робертс Дж., Віндінг Дж. Пробація та служби пробації в країнах – кандидатах у члени ЄС. Київ : Атіка, 2005. 448 с.

8. Кримінальний кодекс Австрії від 29 січня 1974 р. – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Австрії_від_29_січня_1974_р.#:-:text=цStGB%20oder%20StGB-AT;%20офіційна,на%20заміну%20KK%201852%20року (дата звернення: 30.05.2023).

9. Кримінальний кодекс Польщі (1997) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Польщі_\(1997\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Польщі_(1997)) (дата звернення: 30.05.2023).

10. Кримінальний кодекс Швейцарії – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швейцарії (дата звернення: 30.05.2023).

11. Кримінальний кодекс Швеції (1962) – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швеції_\(1962\)#:-:text=Brottsbalk%20\(1962:700\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_кодекс_Швеції_(1962)#:-:text=Brottsbalk%20(1962:700)), (швед. (дата звернення: 30.05.2023).

12. Муравйов К. Досвід США та Великобританії щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості його використання в Україні (2017). Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgir_2017_1_37 (дата звернення: 30.05.2023).

13. Порівняльне кримінально-виконавче право : навч. посібник. За заг. ред. І.Г. Богатирьова. К.: Інститут кримінально-виконавчої служби. 2013. 140 с.

14. Сімакова С.І., Мельник О.Г. Пробація, як механізм міжнародного досвіду роботи із правопорушником. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 235–237.

15. Сьомін С.В. Європейські правила пробації та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. Стратегічні пріоритети. 2014. № 2. С. 154–159.

16. Яцишин М., Куренда Л. Злочин та покарання за Кримінальним кодексом Литовської Республіки. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2025/3/Yacyshyn_Kuranda.pdf

Анотація

Гусак А. П. Зарубіжних досвід пробації та протидії злочинності засобами пробації. – Стаття.

У статті розглянуто зарубіжний досвід пробації та протидії злочинності засобами служб пробації. Аналіз міжнародного досвіду боротьби зі злочинністю показує, що в сучасних умовах злочинні прояви є реальною загрозою демократичному розвитку та національній безпеці будь-якої країни. Автор дає характеристику зародження пробації в зарубіжних країнах. Західний досвід яскраво показує, наскільки важким є шлях до сучасного уявлення про природу пробації. Закордонна модель пробації неодноразово змінювалася відповідно до політичних пріоритетів та наукових досягнень щодо можливостей і потреб кримінальної реабілітації. В дослідженні розглядаються основні правові акти, на яких формуються принципи функціонування служб пробації. Автором виділені основні кримінально-правові заходи, не пов'язані з ізоляцією правопорушників від суспільства, такі як штраф, грошова санкція, яка може бути накладена як індиві-

дуальне покарання, та як умова пробації, при цьому досягаються такі цілі: економічно покарати правопорушника та скоротити судові витрати; конфіскація, полягає у передачі державі об'єктів, які служили або використовувалися для вчинення злочину, а також об'єктів, грошей та будь-якого іншого майна, отриманого в процесі кримінального злочину; відшкодування (компенсація) збитків потерпілим від злочину і т.д. Найпоширенішими функціями служб пробації в розвинених країнах є: організація виконання громадських робіт, виправних робіт; проведення соціального дослідження особистості, підготовка попередньої соціальної доповіді; організація виконання пробації як покарання (заходи кримінально-правового характеру); контроль за умовно засудженими, засудженими з відстроченням відбування покарання; контроль за ходом виконання програм засудженими, схильними до алкоголізму чи наркоманії, або інших програм; контроль за виконанням або організація підготовки навчання за спеціальними програмами, інші виховні заходи; контроль за поведінкою умовно звільнених; організація процесу медіації, допомога жертвам злочинів; загальна та індивідуальна превенція (профілактика) і т.д. Автор стверджує, що міжнародна й вітчизняна практика свідчить, що запровадження служби пробації є важливим фактором, який позитивно впливає на суспільство. Ефективною складовою служб пробації є програми з відновного правосуддя: це й виховний вплив на правопорушника, і профілактика вчинення повторних правопорушень, і сприяння соціальної адаптації та реінтеграції правопорушників у суспільство.

Ключові слова: служба пробації, принципи пробації, запобігання злочинності, профілактика вчинення повторних правопорушень.

Summary

Husak A. P. Foreign experience of probation and combating crime by means of probation. – Article.

The article examines foreign experience in combating crime through probation services. The analysis of international experience in crime prevention shows that in modern conditions, criminal manifestations pose a real threat to democratic development and

national security of any country. The author provides an overview of the emergence of probation in foreign countries. Western experience vividly demonstrates how challenging the path to a modern understanding of the nature of probation can be. The probation model has been repeatedly modified according to political priorities and scientific achievements regarding the possibilities and needs of criminal rehabilitation. The study considers the main legal acts that shape the principles of probation service functioning. The author highlights key criminal law measures that are not associated with isolating offenders from society, such as fines, pecuniary sanctions that can be imposed as individual punishment or as a condition of probation. The objectives achieved through these measures include economically punishing the offender and reducing judicial costs; confiscation, which involves transferring to the state objects that were used or intended for committing a crime, as well as objects, money, and any other property obtained during the commission of a criminal offense; compensation for damages suffered by crime victims, etc. The most common functions of probation services in developed countries include organizing community service, corrective labor; conducting social research on individuals and preparing preliminary social reports; organizing probation as a punishment (criminal law measures); monitoring of probationers, deferred sentence offenders; monitoring the implementation of programs by offenders prone to alcoholism or drug addiction, or other programs; monitoring the implementation or organizing of educational training under special programs, other educational measures; monitoring the behavior of parolees; organizing the process of mediation, providing assistance to crime victims; general and individual prevention and so on. The author asserts that international and domestic practice shows that the introduction of probation service is an important factor that positively impacts society. An effective component of probation services is restorative justice programs, which include both educational influence on offenders and prevention of repeat offenses, as well as assistance in the social adaptation and reintegration of offenders into society.

Key words: probation service, principles of probation, crime prevention, prevention of repeat offenses.